

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовao комисију

Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду, 7. марта 2018.

2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:

1. Проф. др Гордана Стокић Симончић (ментор)
Ужа научна област Библиотекарство – Историја књиге и библиотека, у звање редовног професора изабрана 21. 1. 2015. године, на Филолошком факултету у Београду.
2. Проф. др Жељко Вучковић
Ужа научна област Библиотекарство, у звање редовног професора изабран 1. 11. 2011, запосле Педагошком факултету у Сомбору, Универзитета у Новом Саду.
3. Проф. др Бојан Ђорђевић
Ужа научна област Библиотекарство – Архивистика, у звање ванредног професора изабран 13. 10 2015, на Филолошком факултету Универзитета у Београду.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Име, име једног родитеља, презиме:

Биљана, Млађен, Ђурашиновић

2. Датум рођења, општина, република:

13. 6. 1983.

3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе:

3. 3. 2010, Факултет политичких наука Универзитета у Београду,
„Библиотека града и културна политика Београда“

4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука:

Теорија културе

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

ЈАВНЕ БИБЛИОТЕКЕ У СРБИЈИ 1919–1941: ПРАКТИЧНИ И ТЕОРИЈСКИ ДОМЕТИ

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са назнаком броја страна поглавља, слика, шема, графикана и сл.

Дисертација, укупног обима 430 страница, састоји се од Увода (10 стр.), четири поглавља /1. Међународни оквири развоја јавних библиотека између два светска рата (14 стр.); 2. Друштвено-политичке, економске и културне прилике у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца/Југославији 1919-1941 (57 стр.); 3. Јавне библиотеке у Србији 1919-1941 (160 стр.); 4. Концепт јавне библиотеке у теоријским радовима Марије Илић-Агапове, Ђорђа Пејановића и њихових савременика (10 стр.)/ и Закључка (11 стр.), којима су придодати Попис коришћених скраћеница, Извори и литература (наведени архивски фондови и преко 200 библиографских јединица штампане грађе), Именски регистар, Списак прилога (21) и Биографија ауторке.

Централни део дисертације констатује заступљеност два основна типа јавног библиотекарства у Србији између два светска рата: народне књижнице и читаонице (документовано 1218, а посебно представљен рад Шабачке народне књижнице и читаонице, као најразвијеније) и јавних библиотека (у Сомбору, Крагујевцу, Вршцу, Суботици, Нишу, Панчеву и Београду, чији је историјски развој детаљно приказан).

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Дисертација *Јавне библиотеке у Србији 1919-1941 : практични и теоријски домети* представља први написани историјат јавних библиотека у Србији за период између два светска рата заснован на истраживању архивске грађе и аналитичком проучавању објављених извора са овом тематиком. То је омогућило детаљнија историјска и компаративна сагледавања, те синтезу добијених података. Релевантна грађа пронађена је у Архиву Југославије, Историјском архиву Београда, Историјском архиву у Панчеву, Историјском архиву Сомбора, Историјском архиву Беле Цркве и Историјском архиву у Суботици. Поред тога коришћене су и штампане публикације релевантне за истраживање. Као допуна грађи Архива Југославије, градских архива и штампаним публикацијама коришћена је документација појединих јавних библиотека: Библиотеке града Београда, Градске библиотеке у Вршцу, Градске библиотеке у Панчеву и архива Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“ у Београду која се односи на рад Друштва југословенских библиотекара. Да би се јавне библиотеке посматраног периода поставиле у историјски оквир, коришћене су и публикације општег карактера везане за период од стварања Краљевине СХС/Краљевине Југославије 1. децембра 1918. године до Априлског рата 1941. године.

Пошто у Уводу дефинише област истраживања и представи постојеће изворе о овој теми, докторанткиња износи полазне претпоставке и очекиване резултате у дисертацији.

У првом поглављу дефинише феномен јавне библиотеке англо-америчког типа, кандидаткиња се бави развојем тог типа библиотека у Северној Америци и Великој Британији. Потом пружа увид у законско регулисање статуса јавних библиотека у Европи између два светска рата. На тај начин изграђен је неопходан интернационални оквир за разумевање феномена јавних библиотека у Србији између Првог и Другог светског рата, али је постављен и темељ за каснија компаративна сагледавања. У следећем поглављу начињен је национални оквир за сагледавање дате проблематике, у склопу којег су разматране друштвено-политичке, економске и културне прилике у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, односно Краљевини Југославији. Представљена је културна политика, а анализирана посебно позиција библиотека и библиотечке делатности, те истакнута улога професионалног библиотекарског удружења као чиниоца развоја библиотекарства у целини. Ваља овом приликом нагласити да је кандидаткиња, на подстицај ментора, практично оживела ову тему у савременом библиотекарству, а својим истраживањима у архиву Југославије и Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић“ открила низ до сада непознатих чињеница о делатности Друштва југословенских библиотекара 1929-1941. У српском библиотекарству неистражен период између два светска рата добио је на овај начин своју прву сумарну анализу.

Треће поглавље по први пут у домаћој историји библиотека систематизује типове јавних библиотека у Србији између два светска рата и даје историјски развој седам библиотека које раде у то време (у Сомбору, Крагујевцу, Вршцу, Суботици, Нишу, Панчеву и Београду). Драгоцени подаци изнети су о раду сваке од библиотека и то према истим критеријумима: развој до Првог светског рата, правно регулисање рада, управници и запослени, организација, буџет (приходи, расходи, средства за набавку књига, одржавање, запослене), набавна политика, фондови и корисници.

На основу сопствених истраживања кандидаткиња је била у могућности да изврши периодизацију њиховог развоја:

1. Раздобље 1920-1929 представља време установљивања штете нанете у Првом рату, обнове неких од пређашњих, оснивања нових и хармонизације рада са прописима новонастале Краљевине; 2. Период 1929-1936 (са утемељењем Друштва југословенских библиотекара, оснивањем Библиотеке града Београда и појавом теоретичара и практичара попут Марије Илић Агапове и Ђорђа Пејановића) био је најсадржајнији, а активност библиотека и библиотекара најизразитија како у погледу праксе, тако и у теоријском смислу; 3) Време 1936-1941 условно се може окарактерисати као доба стагнације јер у њему нису реализоване велике тековине претходног раздобља: није донет

Закон о јавним библиотекама, на коме се годинама радило и који је ушао у скупштински процедуру, раслојило се Друштво југословенских библиотекара, а након 1937 већина народних књижница са читаоницама престала је са радом док су значајно посустале активност јавних библиотека.

У четвртом поглављу анализирани су публиковани радови Ђорђа Пејановића () и Марије Илић Агапове () о јавним библиотекама. Докторанткиња сматра да су ова два аутора настављачи идеја Добросава Ружића, Васе Царићевића, Ђорђа Грујића и Павла Поповића са почетка 20. века, да су својим радовима дали значајан допринос у своме времену, али и утицали на убрзани развој српског библиотекарства након Другог светског рата. Упоредном анализом оцењено је дефинисање идеје о јавности библиотека, њихова мисија и задаци као и начин организовања и рада са корисницима.

У Закључку дисертације прегледно су наведени најзначајнији домети истраживања.

VI Списак научних и стручних радова који су објављени или прихваћени за објављивање на основу резултата истраживања у оквиру рада на докторској дисертацији

- Народне књижнице и читаонице као облик јавног библиотекарства у Србији од 1918. до 1941. године / Биљана М. Ђурашиновић. – У: Читалиште : научни часопис за теорију и праксу библиотекарства, Бр. 31(новембар 2017), стр. 62-70, doi: 10.19090/cit.2017.31.62-70
- Интернационално и компаративно библиотекарство – дефиниције, представници, развој и карактеристике концепата домети / Биљана М. Ђурашиновић. – У: Читалиште, Бр. 28 (мај 2016), стр. 3-12, http://citaliste.rs/casopis/br28/djurasinovic_biljana.pdf
- Друштво југословенских библиотекара – деловање и домети / Биљана М. Ђурашиновић. – У: Читалиште, 25 (новембар 2014), 2 – 10, http://citaliste.rs/casopis/br25/djurasinovic_biljana.pdf

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

- На основу података релевантних за истраживање јавних библиотека може се закључити да је у периоду од 1919. до 1941. године у Србији постојало неколико облика јавног библиотекарства:

а) читаонице и народне књижнице и читаонице (укупно 1.218);

б) библиотеке које су основане пре Првог светског рата у Краљевини Србији, а њихов рад обновљен је након његовог завршетка, а финансиране су из буџета Краљевине (Ниш и Крагујевац);

в) библиотеке које су основане у периоду до Првог светског рата на територији Аустро-Угарске монархије (Вршац, Сомбор, Суботица), а свој рад настављају у периоду између два светска рата

г) библиотеке које су основане пре Првог светског рата, са свим карактеристикама јавних библиотека (Алексинац, Зајечар, Лозница, Јагодина, Неготин, Пирот), а у периоду између два светска рата постоје као народне књижнице и читаонице и немају карактер јавне библиотеке (Лозница, Неготин, Јагодина) или су угашене (Алексинац, Зајечар, Пирот);

д) новостворене библиотеке (Београд, Панчево).

- Јавне библиотеке прошле су кроз три развојне фазе (о чему је већ било речи у одељку V овог извештаја)

- Сви облици јавних библиотека свој рад темељили су на правилима које је потврђивала Краљевина, у сагласности са општинским властима или су правила потврђивале само општинске власти.

Народна библиотека у Нишу и Народна библиотека у Крагујевцу, за које се на основу расположиве архивске грађе и штампаних публикација може утврдити да су наставиле да постоје у овом периоду, радиле су према Закону о Народној библиотеци из 1901. године. Библиотеке у Вршцу, Сомбору и Суботици до Уједињења радиле су по законима Аустро-Угарске монархије, а у периоду између два светска рата биле су под управом општинских власти, које су издвајања у оквиру буџета, до доношења Закона о општинама и Закона о градским општинама, регулисале уредбом. Након доношења ових закона, у појединим члановима дефинисана су њихова права и обавезе према културним установама, па су и буџетска издвајања за јавне библиотеке регулисана у складу са тим. Поред ових установа у периоду између два светска рата основане су јавне библиотеке у Београду и Панчеву, које су такође биле под управом општинских власти. Документација у вези са њиховим радом достављана је и одговарајућим министарствима.

- Издвајања за јавне библиотеке била су веома скромна, што се може утврдити на основу поређења са буџетом Министарства просвете Краљевине Југославије за библиотеке у Крагујевцу и Нишу. За библиотеке у Вршцу, Сомбору и Суботици извршено је поређење са буџетом расхода области и бановина. За библиотеку у Панчеву није било могуће извршити овакву врсту поређења, јер аутору нису били доступни подаци о укупним издвајањима за Библиотеку за појединачне године. Библиотека општине и музеја града Београда имала је одређена средства у буџету општине. Поређењем добијених података може се утврдити да су издвајања била између 0.01% и 0.19%, а у периоду светске економске кризе (од 1929. до 1933. године) и пред почетак Другог светског рата издвајања су била просечно око 0.03%, што одговара доњој граници буџетских издвајања за све претходне године.
- Фондови јавних библиотека нису били прилагођени типу, јер је, према доступним подацима, око 80% публикација било из области књижевности и историјских наука. У јавним библиотекама које су основане на подручју Аустро-Угарске монархије или су се градови у којима су основане, у периоду до 1918. године налазили на тој територији публикације су углавном биле на мађарском и немачком језику, па је посебна пажња посвећена набавци публикација на тзв. државном језику. У Краљевини је званичан језик био српско-хрватско-словеначки, али су у библиотекама које су предмет дисертације тражене публикације на српском и хрватском језику.
- Управљање јавним библиотекама на територији Србије било је поверено високообразованом кадру. У Крагујевцу и Нишу најчешће гимназијским професорима, који су посао библиотекара обављали у време када нису радили у школи. На челу јавних библиотека у Вршцу, Панчеву, Сомбору и Суботици били су људи из културног живота тих градова. Београд је био специфичан по томе што је на челу Библиотеке општине и музеја града Београда била, првобитно општински службеник, свестрано образована Марија Илић-Агапова која представља једну од најзначајнијих личности, не само српског библиотекарства у периоду између два светска рата, већ библиотекарства на нашим просторима у целини.
- Основне зараде запослених у јавним библиотекама биле су између 600 и 4.000 динара на месечном нивоу. На основу аутору доступних података могуће је утврдити да су номиналне зараде мушких радника у оквиру општинске службе (без војних лица и жандармерије) за период од 1930. до 1939. године биле између 1.958 и 2.387 динара, што указује да су у појединим периодима издвајања за запослене у јавним библиотекама била већа од просечних.
- Набавка публикација била је, иако скромна, из државног и општинског буџета, а значајан број публикација набављен је поклонима. То је посебно било изражено у време поновног успостављања (Вршац, Суботица) или оснивања (Београд, Панчево) појединачних јавних библиотека, када су, преко средстава информисања и појединих друштава и појединаца тражене публикације. Коришћење публикација било је уз накнаду, која је након враћања поново давана корисницима.
- За већину јавних библиотека није био решен смештај, па су се у периоду између два светска рата углавном селиле из једног простора у други, што није било погодно, али је омогућавало континуитет у њиховом раду.
- За теоријски концепт јавне библиотеке у периоду између два светска рата код Срба значајни су радови Марије Илић-Агапове и Ђорђа Пејановића, који су настали су на основу познавања праксе у иностраним библиотекама и сопственог рада у струци. Марија Илић – Агапова је своја знања применила у Библиотеци општине и музеја града Београда, а Ђорђе Пејановић у оквиру Српског културно-просветног друштва „Просвјета“ у Сарајеву.
- Оснивањем Друштва југословенских библиотекара у периоду између два светска рата постављени су темељи професионализацији библиотечке делатности на територији Србије. Чланови друштва били су најзначајнији носиоци библиотечке делатности и у периоду након Другог светског рата, што указује да су основне идеје развоја библиотечке делатности, посебно у првих двадесет година након његовог завршетка формулисане у периоду између два светска рата. Значај овог периода у развоју јавног библиотекарства састоји се и у чињеници да су поједини чланови из предлога Закона о јавним библиотекама међуратног периода, заједно са члановима Закона о Народној библиотеци из 1901. године уврштени и у први послератни Закон из 1960. године.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Основни циљ истраживања био је успостављање континуитета у развоју идеје јавности књиге и библиотека, које би требало да омогући и писање опште историје српских библиотека. Мастер Биљана Ђурашиновић је у потпуности испунила постављени циљ, показавши изузетну склоност ка историјским и архивским истраживањима, систематичност у трагању и проналажењу релевантних извора, те завидну способност тумачења архивске грађе. Критички настројена према објављеној домаћој литератури, она је испољила нарочиту самосталност у аналитичко-синтетичком закључивању и представљању оних појава које значе континуитет у професији тј. повезују прошлост и садашњост. Избегавши замке које је наметао неуједначен обим грађе (за поједине теме претерано детаљна, а за друге сасвим оскудна) ауторка је добила кондензован и добро избалансиран текст, са 838 фуснота које читаоца упућују на изворе или нуде додатна објашњења.

X ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:

По своме обухвату и обради теме која на српском простору до сада није обрађивана, докторска дисертација ЈАВНЕ БИБЛИОТЕКЕ У СРБИЈИ 1919-1941: ПРАКТИЧНИ И ТЕОРИЈСКИ ДОМЕТИ представља несумњив допринос домаћој историји и теорији библиотекарства, те Комисија предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета да дисертацију прихвати, а докторанткињу Биљану Ђурашиновић позове на усмену одбрану.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.